

La música a la catedral de Tortosa a principi del segle XVIII: el memorial de l'organista Tomàs Serrano¹

Josep Maria Gregori

Resumen. *La música en la catedral de Tortosa a principios del siglo XVIII: el memorial del organista Tomás Serrano*

El artículo traza los apuntes del perfil musical de la capilla de la seu de Tortosa en el paso de los siglos XVII al XVIII. El deceso de B. Sanz, su maestro de capilla, abre el camino de unas oposiciones celebradas entre el 27 de febrero i el 9 de marzo de 1708 teñidas de polémica. El veredicto del tribunal evaluó en primer lugar a F. Vicente, J.C. Ripollès, P. Llinàs i F. Ordeig; sin embargo, el capítulo acabó ofreciendo el magisterio al propio presidente del tribunal, J. Escorigüela, alegando a la calidad de su experiencia, pero con el trasfondo del temor de una victoria borbónica en la Guerra de Sucesión. Poco después de la incorporación de Escorigüela, el viejo organista T. Serrano presentaba al capítulo un memorial en el que solicitaba la concesión de un ayudante. El documento en cuestión ofrece datos interesantes sobre la aplicación musical del organista, así como su valoración de las nuevas tendencias estéticas que acompañan la expansión del italianismo en el repertorio eclesiástico.

Résumé. *La musique de la cathédrale de Tortosa au début du XVIIIe siècle: le mémorial de l'organiste Tomás Serrano*

L'article retrace les caractéristiques musicales de la chapelle de la Seu de Tortosa le long des XVIIe et au XVIIIe siècles. Le décès de B. Sanz, son maître de chapelle, donna lieu à un concours, du 27 février au 9 mars 1709, qui souleva une vive polémique. Le verdict du tribunal attribua les premières places à F. Vicente, J.C. Ripollès, P. Llinàs et F. Ordeig, cependant le chapitre assigna la fonction au président même du tribunal, J. Escorigüela, invoquant la qualité de son expérience. Mais à l'arrière-plan se détachait la crainte d'une victoire des Bourbons dans la Guerre de Succession d'Espagne. Peu de temps après l'incorporation d'Escorigüela, le vieil organiste T. Serrano présentait au chapitre une requête où il demandait qu'on lui attribue un assistant. Le document en question expose d'intéressantes indications sur l'application musicale de l'organiste, ainsi que son point de vue sur les nouvelles tendances esthétiques qui accompagnèrent l'expansion de l'italianisme dans le répertoire ecclésiastique.

1. Aquest article fou presentat en forma de comunicació a la XXXVII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, celebrada al Museu del Montsià, Amposta, 1991.

Abstract. Music in the cathedral of Tortosa at the beginning of the 18th century: the memorial-petition of the organist Tomàs Serrano

This article outlines the musical profile for the chapel of the Seu de Tortosa (Catalonia) throughout the 18th and 19th centuries. The death of B. Sanz, the choirmaster, resulted in the need to hold competitive examinations for the post, which were held between February the 27th and March the 9th, 1708, and which were characterised by the problems they produced. The tribunal gave first place to F.Vicente, J.C.Ripollès, P.Llinàs and F.Ordeig; nevertheless, the cathedral chapter finally awarded the position to the man who was, in fact, the president of the very tribunal assessing the candidates, J.Escorigüela, claiming in his favour that his musical experience justified their choice. The background to this all, however, was the fear of a Bourbon victory in the war of Succession. Shortly after the incorporation of Escorigüela, the old organist, T.Serrano, presented a memorial-petition to the chapter in which he requested the help of an assistant. The document in question provides interesting information about the organist's musical application, as well as his evaluation of the new aesthetical tendencies which were starting to accompany the expansion of Italianism in the ecclesiastical repertoire.

Zusammenfassung. Die Musik der Katedral von Tortosa am Anfang des XVIII. Jahrhunderts: die Aufzeichnungen des Orgelspielers Tomàs Serrano

In dem Artikel handelt es sich um die Aufzeichnungen des musikalischen Profils der Kapelle von der Seu de Tortosa um die Jahrhundertwende: xvii/xviii. Der Tod ihres Kapellmeisters B. Sanz, führt zu den polemisch gefärbten Auswahlprüfungen, die zwischen dem 27. Februar und 9. März 1708 stattfanden. Das Urteil des Prüfungskomitees fiel zugunsten von F.Vicente, J.C.Ripollès, P.Llinàs und F.Ordeig aus, obwohl das Domkapitel letztendlich doch dem eigenen Präsidenten des Prüfungskomitees, J.Escorigüela, den Lehrstuhl anbot, indem sie sich auf seine Erfahrung beriefen. Aber im Grunde ging es um die Furcht vor einem bourbonischen Sieg des Erbfolgekrieges. Kurz nach dem Antritt von Escorigüela, überreichte der alte Orgelspieler T.Serrano dem Domkapitel einige Aufzeichnungen, in denen er von der Notwendigkeit eines Hilfslehrers spricht. Das erwähnte Dokument bietet interessante Information über die musikalische Anwendung des Orgelspielers, sowie auch über seine Bewertung der neuen ästhetischen Tendenzen, die die Liebe zu Italien im kirchlichen Repertoire unterstreicht.

Durant els primers anys de la divuitena centúria, la vida musical de la seu de Tortosa va viure al compàs dels esdeveniments bèl·lics que, des del 1705, dividien Catalunya entre els partidaris de l'arxiduc Carles d'Àustria i els seguidors del despropòsit borbó. Mentre algunes de les poblacions més meridionals de la diòcesi, com Penyíscola, Sant Mateu, Morella o Alcanar, es van mantenir afe-rrades a la figura de Felip d'Anjou, el cap del bisbat es va veure sotmès al setge borbó fins a la seva caiguda, l'onze de juliol del 1708.

Les actes capitulars de la seu recullen sovint, a més a més de la incertesa dels temps, la progressiva penúria econòmica i l'escassetat dels recursos de la ciutat, la darrera de la Catalunya Nova que es rendí a les armes que servien Felip V. L'existència de quatre comensalies, propietat del capítol, aplicades a

la capella de música —segons un breu de Climent XI, del 13 d'abril de 1704²— permetien de mantenir els serveis musicals mínims, enmig d'aquells anys veritablement difícils.

Sovint, però, hom es veia en la necessitat de requerir el reforç de cantors i d'instrumentistes foranis, alguns dels quals eren adscrits al servei d'alguna casa nobiliària. Així, el 7 de febrer de 1708, els capitulars van deliberar,

se donen als músichs, o, cantors de triples que estan en casa del sr. Marquès de Bossianos, sis lliures a cada hu per lo molt han cantat y canten en la capella de la present iglésia³.

Probablement aquells *músichs o cantors de triples*⁴ podrien ser els mateixos *músichs forasters* que en el mes anterior havien participat en els oficis litúrgics de la seu. Les actes capitulars del 10 de gener recullen la determinació del capítol perquè

als músichs forasters han assistit en lio chor, en la ausència del M^o de Capella en los mesos estigué fora, se-ls donen per remuneració entre tots, unes deu o dotze lliures, atesa la necessitat y la pobresa de la iglésia⁵.

La mateixa necessitat i pobresa havia fet que, ja un any abans, el 22 de febrer de 1707, els capitulars deneguessin una petició del mestre de capella «en vista de les males cobranses y contratemps en esta guerra⁶». El mestre de capella de la seu, l'aragonès Baltasar Sanz, havia sol·licitat del capítol la dotació d'un benefici perquè Mariano Oller pogués ordenar-se, oferint-se ell mateix:

en recompensa de esta gracia, tañer el Arpa a todas las funciones que se ofrecieran en esta Sta. Iglesia, y a la que la Capilla huviere menester fuera de ella⁷.

El mestre de capella expressava i justificava en la seva petició, la necessitat de poder comptar amb aquell instrument per a realització dels acompanyaments, especialment en aquelles festivitats en què l'orgue, l'habitual acompanyant del discurs polifònic, deixava de sonar. Baltasar Sanz recordava com a

2. Vegeu BAYERRE, E., *Historia de Tortosa y su comarca*. Tortosa: Imp. Algeró i Baiges, 1960. Vol. VIII, 732.
3. Arxiu de la Catedral de Tortosa (ACTo): *Primus codex manualis scribanaiae / Dni. Ill's. et Rdi. Capituli almae sedis Dert. / anno a nate. Dni. MDCCVIII* —que citarem com a Actes, 1708—, f. 14v.
4. Referència específica per als cantors sopranistes, els quals podien ser naturals o evirats. Vegeu el nostre estudi «Falsetistes y evirados: reflexiones sobre la tradición tímbrica hispánica y las partes de *cantus* y *altus* en el tránsito del Renacimiento al Barroco». *Revista de Musicología*, XVI (1993), núm. 5, p. 2770-2781.
5. ACTo: Actes, 1708, f. 7.
6. BONASTRE, F., «Nota biogràfica: Baltasar Sanz». *Recerca Musicològica*, VIII (1988), p. 41. Apèndix documental, 2.
7. Ídem, Ap. doc., 1.

la seva arribada a Tortosa, el 1673, el va sorprendre l'absència d'arpista dins la capella de música, per la qual cosa diu:

procuré rogar al comensal Thomàs Serrano, Mtr^o y Organista de esta Santa Iglesia, para que, aplicándose a tañer este instrumento, resarciese falta tan notable; lo que hizo gustoso, y sin tener obligación, aplicóse al acompañamiento, y de esta forma a proseguido treinta y quatro años, asta que la desgracia de huna cayda le ha tenido seis meses en casa⁸.

A partir de la notificació del traspàs del mestre de capella —esdevingut amb anterioritat al 10 de gener de 1708— es va posar en marxa el procés per cobrir la seva vacant en el magisteri de la seu. En aquella data apareixia consignada la instància d'un deixeble del mestre Sanz, el beneficiat Joan Garcia, el qual, havent consultat la documentació que Antoni Ferrer —nebot del mestre finat— conservava sobre l'entrada del seu oncle a la seu, oferia els seus serveis i la seva disposició de cara a assumir totes les funcions pròpies del magisteri de capella fins a la celebració d'oposicions, en caràcter d'interinatge:

Mossèn Juan Garcia prevere y beneficiat de esta Sanc /ta iglesia, diu y representa à V[ostra] S[enyor]i]a⁹ que havent estat / Déu servit, portasen à millor vida al R[ever]ent Baltha /sar Sans, prevere y mon mestre de Capella de dita iglésia, / y que per dita rahó al present see troba V.S^a sens / mestre, ni substitut que regeixca dit empleo, desit / jós de servir à V.S^a, se ha valgut de mestre An / toni Ferrer escultor son nebot, demanant·ly los papers / que lo *quondam* son oncle tenia, ab los quals y ab sa / insuficiència ofereix servir à V.S^a en dit exerci / ci, ayxí dins la iglésia, com ensenyant als minons / y en tot lo demés que V.S^a sia servit manar·ly fins / que V.S^a haya provehit dita mestria; esperant / que V.S^a se dignara acceptar esta oferta del su / plicant, que per tants títols se regoneix obligar à servir / à V.S^a¹⁰.

El capítol tortosí admeté aquell mateix dia «lo afectuós oferiment del dit M^o Joan Garcia, al qual nomenaren en substitut y regent la maestria vacant de capella en lo interim i fins tant sia provista»¹⁰, la qual cosa s'esdevingué amb les oposicions celebrades entre el 27 de febrer i el 9 de març d'aquell mateix any¹¹.

El tribunal convocat pels capitulars —integrat per Josep Escorigüela, mestre de capella de la catedral de Tarragona, Tomàs Serrano, organista de Tortosa, i Jeroni Vermell, antic mestre de capella de Borja— va avaluar els concursants en l'ordre següent:

8. Ídem., *ibídem*.

9. A.C. Tt.: *Actes*, 1708, instància de Joan Garcia sense data, cosida entre els f. 6v i 7.

10. Ídem., f. 6v-7.

11. GREGORI, J.M. «Joan Crisóstom Ripollés (1678-1746) a les oposicions del magisteri de capella de la Seu de Tortosa del 1708», *Butlletí Arqueològic*, Reial Societat Arqueològica Tarraconense, època V, 14 (1992), p. 137-147.

Primo A Felipe Vicente, Crisóstomo Ripollès, / Pablo Llinàs y Francisco Ordizig, gradu/amos en primer lugar. / A Mn. Juan Garcia graduamos en segundo / lugar, de lo qual assemos fé y firmamos / de nuestras propias manos a los 9 de / março de 1708¹².

Malgrat el veredicte emès pel tribunal, òbviament, en base a la perícia i capacitat musical dels opositors, el capítol va creure desaconsellable atorgar la plaça atenent únicament el criteri musical. En la seva argumentació va exposar al tribunal les qualitats que cercaven en el seu futur mestre de capella: una persona amb experiència professional —a causa d'«estar la capella decayguda y necessitar-se *actu* restaurar-se ab alguna autoritat y respecte en lo Mestre per lo tal efecte de sa restauració»¹³— i amb l'edat suficient per poder rebre l'ordenació sacerdotal, que reclamava la comensalia annexa al magisteri.

La primera condició no l'acomplia cap dels quatre opositors graduats en primer terme, mentre que la segona va resultar «sols tenir la edat competent lo dit Crisóstomo Ripollès¹⁴», per la qual cosa el capítol va sol·licitar un nou consell i veredicte del tribunal examinador, així com l'assessorament d'una comissió formada pels canonges Sorli, Amella i Pahoner. Tot i així, la deliberació no fou unànime, car dos capitulars s'hi van manifestar en desacord: el canonge Tomàs Rovira era del parer «que atès Felip Vicente és continuat *primo in loco* dels quatre graduats, fos este elegit»¹⁵; mentre que el canonge Antoni Manyés, manifestava com «per ésser-ly precis anar fora ciutat era de sentir que subsistint los reparos e inconvenients sobredits, y no obstar lo edicte, declarava son ànimo en elegir de son vot al M^e de capella de Tarragona, si este ho volia, y no subsistint dits reparos, y obstar lo edicte, elegia al dit Chrisóstomo Ripollès per tenir este a més de la perícia la edat requisita per a col·lar-se-li la comensalia¹⁶».

L'endemà mateix, el 10 de març de 1708, el tribunal va presentar un nou informe —en la redacció del qual hom hi entreveu les secretes intencions del seu president, Josep Escorigüela— on reafirmaven la inexperiència dels opositors, malgrat la seva probada competència musical, per exercir «de Maestro de Capilla de una cathedral com esta, máxime hallándose la Capilla tan decahída, para cuya reintegración es menester una muy cabal concurrencia de circunstancias muy relevantes de maestro *signanter*»¹⁷.

En la signatura de l'informe l'organista de la seu, Tomàs Serrano, figura en el tercer lloc —probablement a causa de la seva reticència a conèixer les intencions d'Escorigüela de quedar-se amb el magisteri de Tortosa, degué signar en darrer terme— amb la justificació següent:

12. A.C.Tr.: *Actes*, 1708, el veredicte apareix cosit entre els f. 27v i 28.

13. Ídem, f. 28.

14. Ídem.

15. Ídem.

16. Ídem., f. 29.

17. Ídem., f. cosit entre f. 34v i 35.

digo que me conformo con el sentir de los señores examinadores, aunque respeto de mí poca comprensión en orden a las cualidades de los opositores, lo firmo con menos satisfacción mía, por lo que lleva de contingencia lo sobredicho¹⁸.

A continuació el capítol va reunir-se amb el mestre de Tarragona, Josep Escorigüela, i amb el seu organista, Tomàs Serrano, per tal de resoldre definitivament aquella delicada i incòmoda situació. Les actes, malgrat la seva discreció, esdevenen prou explícites sobre la posició del capítol, i la disposició d'Escorigüela, en sintonia amb la negativa evolució de la guerra al Principat:

[...] entrats éstos e interrogats sobre lo referit per lo Sr. Prior claustrer president en Capítol, ab reflexió pausada a tot lo continent de éste Principat, no podent-se extendre a més, per ocupar les armes enemigues los Reynes de València y Aragón, informaren no saber subjecte, insinuant lo dit M^o de capella de Tarragona sa prompta obediència en seguir a la present iglesia si se considerava de útil. Y exits fora, *deliberarunt* fós elegit, com elegiren, al dit M^o Joseph Escoruella [sic] en M^o de Capella de la present iglesia¹⁹.

Van acordar, també, el nomenament de Joan Crisòstom Ripollès per a la plaça de cantor contralt, vacant pel traspàs de Valero Sans, i respecte als altres tres opositors «graduats *primo loco* se-ls done informe sobre tot lo obrat, y per ser forasters, una remuneració de 40, o, 50, reals a cada hu».²⁰

Probablement per a uns joves compositors —com Llinàs, Ordeig, Vicente i Ripollès— aquelles accidentades oposicions esdevingueren una mena de mal somni, car havien estat les primeres per als tres darrers. Felip Vicente, segurament format a la seu de València —on es conserven obres seves datades entre els anys 1702 i 1712²¹— succeí Francesc Salvat en el magisteri de l'orgue de la catedral de Tarragona²². Pau Llinàs guanyà el magisteri de capella de Sant Just i Pastor de Barcelona el 1706²³, i oposatà al de Santa Maria del Pi el 1708²⁴. Francesc Ordeig, natural d'Olot, havia estat escolà cantor de la seu tarragonina sota el mestratge de Josep Escorigüela²⁵; oposatà amb Llinàs a Santa Maria

18. Ídem.

19. Ídem., f. 34 a 38.

20. Ídem.

21. Vegeu RUIZ DE LIHORY, J. *La Música en Valencia. Diccionario Biográfico y Crítico*. València: Establecimieinto tipográfico Domenech, 1903, p. 426.

22. El 28 d'agost del 1722, essent organista de la seu tarragonina, va trametre el villancet *Para qué tanto embozo Dios soberano*, del mestre de capella de Tarragona Crisòstom Ripollès, a un músic que desconeixem de la seu de València. Vegeu al respecte GREGORI, J.M. «Els villancets de Nadal interpretats a la seu de Lleida els anys 1723, 1725 i 1729: Domènec Teixidor autor d'una altra versió de Buena noche zagales», *Actes del Congrés de la Seu Vella de Lleida*, 1993.

23. Vegeu BALDELLO, F. *La música en Barcelona*. Barcelona: Librería Dalmau, 1943, p. 54.

24. Vegeu PEDRELL, F. *Catàlech de la Biblioteca Musical de la Diputació de Barcelona*. Barcelona: Oliva, 1909, vol. II, 117.

25. Arxiu de la catedral de Tarragona: *Determinacions Capitulars*, 1701-1703, f. 370v-371, on constava entre els escolans antics el 12 de desembre del 1702.

del Pi, el 1708, i amb Picanyol, Casellas, Nogués i Fortó, al magisteri de Sant Just i Pastor, el 1763²⁶.

Quan Joan Crisòstom Ripollès va venir a concursar al magisteri de Tortosa, el 1708, ja feia nou anys que exercia de cantor a la seu de Tarragona sota la direcció de Josep Escorigüela. En restar aquest finalment a Tortosa, Ripollès fou nomenat mestre de capella de la catedral de Tarragona, càrrec que exercí fins al seu traspas, el 1746. D'aquest compositor, que era fill de Torreblanca, hem conservat trenta-tres obres, la majoria de les quals són d'una exquisida bellesa²⁷.

Josep Escorigüela, que deuria guardar alguna relació de parentiu amb el compositor Isidre Escorigüela —mestre de capella de Tarragona el 1672²⁸, i que traspasà el 8 de març del 1723 essent mestre de capella de la Col·legiata d'Alacant²⁹— regentava el magisteri de la catedral de Tarragona des del 1 de gener del 1695. La seva relació amb determinats membres del capítol tarragoní va empitjorar entre 1695 i 1705, fins arribar a l'extrem de demanar un certificat de servei, el 19 de desembre de 1705, segurament amb la intenció de concursar o de traslladar-se a un altre centre musical del Principat. La seva actitud en el transcurs de les oposicions de Tortosa del 1708, podria ser justificada per la seva militància política en la causa de l'arxiduc Carles d'Àustria, de la qual també n'era partidari el capítol tortosí.

Així, probablement, les seves converses amb els capitulars de la seu, per tal de sondejar a poc a poc l'acollida de la seva intenció de restar a Tortosa, es degueren d'iniciar tant a punt va arribar. El vot del canonge Antoni Manyés en la primera deliberació sobre el veredict del tribunal, apareix com un primer senyal públic de les secretes intencions d'Escorigüela, conegudes ja per alguns capitulars i estratègicament presentades, encara que d'una forma velada, davant del capítol per un dels seus propis membres.

Josep Escorigüela exercí el magisteri de capella de la seu de Tortosa fins l'agost del 1743, en què traspasà³⁰. El succeí en el càrrec, el 10 de setembre de 1743, Valero Moreno, deixeble de Josep Lanuza —mestre de capella de San

26. PEDRELL, F.: op. cit., ídem.

27. Vegeu, pel cas, GREGORI, J.M. *Villancico al Nacimiento «Buena noche zagales» a 8, de Joan Crisòstom Ripollès*. «Quaderns de Música». Tarragona: Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, 2, 1982, i l'edició del seu *Gaudeamus omnes in Domino. Intri it a Santa Tecla* «Quaderns de Música Històrica Catalana». Barcelona, IUDIM, 6, 1988.

28. Vegeu RAMON VINYES, S. *Los órganos de la catedral de Tarragona*. Tarragona: Obra Cultural de la Caja de Ahorros Provincial de Tarragona, 1974, 41.

29. RUIZ DE LIHORY, J. Op.cit., 245-246.

30. A.C.To.: *Actes Capitulars*, 1743, f. 90. No ha estat la nostra intenció esbrinar l'actuació del mestre Escorigüela en els seus trenta-cinc anys de residència a la catedral de Tortosa. Anotem solament la seva presència al costat de Félix Vicente i de Pedro Herrera, mestre de capella i organista, respectivament, de l'església major de Morella, en l'acte de visura de l'orgue d'aquella parroquial, el 14 de desembre del 1724, construït per l'orguener de Cretas (Terol) Francesc Torruil. Vegeu al respecte MILIAN MESTRE, M. *Morella y sus Puertos*. València: Mari Montañana, 1983, p. 175-176.

Salvador de Saragossa— i germà del llavors organista de la seu de Tortosa, Joan Moreno³¹.

Vuit mesos després de l'entrada de Josep Escorigüela en el magisteri de capella de Tortosa, l'organista de la seu, Tomàs Serrano, va presentar davant dels capitulars un escrit en què sol·licitava la concessió d'un ajudant per tal de donar el compliment que requeria l'exercici del seu càrrec.

El document, llegit en la reunió capitular del 18 d'octubre de 1708, ofereix les poques dades biogràfiques que avui coneixem sobre aquell organista, coetani de Baltasar Sanz —i qui sap si d'origen aragonès com ell— a la seu de Tortosa: la seva edat, cinquanta-nou anys en el moment de la redacció del memorial, nascut, doncs, el 1649; i la data de la seva possessió del magisteri de l'orgue tortosí, el 1669, deduïda dels trenta-nou anys de residència que testimoniava el 1708³².

En el primer paràgraf del document, Serrano aborda la seva pròpia presentació, ornamentant-la amb les seves úniques dues virtuts. La primera, la voluntat d'entrega i de dedicació absolutes en l'exercici del seu càrrec, la qual cosa, «si no ha sido con el acierto que deviera, no ha sido falta de voluntad, sino de no haverle concedido Dios maiores talentos para poderse adelantar más en su habilidad, y dar todo cumplimiento a su ministerio³³».

La segona, la puntualitat amb què ha donat compliment a aquella trenta-nou anys de servei quotidià, la qual cosa esdevé «motivo de dar gracias a Nuestro Señor, de haverle concedido el conocimiento de la puntualidad que deven ser servidas iglesias del tamaño d-esta³⁴».

A continuació Serrano posa l'accent en el minvament cada vegada més accentuat de les seves facultats, a mesura que la seva edat ha anat avançant: la debilitat en el pols i en les mans —probablement a causa d'un procés d'artrosi i reumatisme que es deuria intensificar amb els hiverns freds i humits de Tortosa— que li impedièn d'improvisar d'acord amb la seva inspiració, especialment a l'hora de fer glosses i variacions; la vista, d'altra banda, ja amollava, de manera que la lectura dels acompanyaments continus —moltes vegades realitzats a primera vista segons la programació del mestre de capella³⁵— se li feia cada vegada més difícil:

siente años ha, y se le va aumentando de cada uno, tal flaqueza en las manos y en el pulso, máxime en refrescando el tiempo, que se le ponen medio baldadas, sin tener valor en los dedos para poder executar lo que la inventiva dicta y el arte

31. A.C.Tt.: *Actes Capitulars*, 1743, f. 91 i 96.

32. Sabem que el 12 d'octubre de 1680 Serrano, essent organista de la catedral de Tortosa, va visitar l'orgue de Roc Blasco de Vinarós. Vegeu BOVER PUIG, J. «L'orgue i els organistes de l'Arxiprestal de Vinarós», *Orgues del País Valencià*, ACAO, XXI-XXII-XXIII, 1981, p. 7.

33. Vegeu l'Ap. doc.

34. Ídem.

35. Vegeu GREGORI, J.M. «La docència de l'orgue a la primeria del segle XVII a Girona: notes per a l'estudi de l'acompanyament continu a Catalunya». *Recerca Musicològica*, VIII (1988), p. 135-138.

requiere, pues a pocos compases que tañe, y más si es glosa, se le rinden las manos introduciéndosele en ellas y subiendo a los brazos, que le priva *in totum* la ejecución de lo que se le ofrece tañer, y a más de lo dicho, la cabeza ya titubea para la inventiva, y la vista flaquea para ver bien los acompañamientos³⁶.

Serrano argumentava com en aquelles condicions seria ben fàcil que hom atribuís la causa del desajustament i dels errors sonors de l'instrument a les mancances i insuficiències de l'organista, la qual cosa esdevindria un magre servei a la catedral, car macularia el lluïment i la pompa que requeria la celebració del seu culte litúrgic.

El mestre Serrano demanava així als capitulars que li alleugerissin la càrrega del seu ofici permetent-li de compartir-la amb el seu jove nebot Ildefons Serrano. Òbviament va reforçar la seva súplica al·ludint a la benignitat del capítol—«como lo mostró con el Maestro de Capilla Sanz traiéndole a M^o Juan García para su alivio³⁷»— provada ja per aquest precedent.

Com hem vist abans, Joan García havia estat acceptat de forma interina pel capítol en qualitat d'ajudant o coadjutor del mestre de capella. Aquest fet recent era, doncs, recordat per Serrano als capitulars per tal de donar més pes a la seva demanda d'admissió del seu nebot i futur successor.

En la presentació que fa del seu nebot, esmenta les seves qualitats: bona disposició per convertir-se en un bon instrumentista, «si ia no es que la pasión, de ser cosa tan propia, se lo haga persuadir³⁸» (si les passions del seu cor no emprenen el vol darrere d'una donzella, d'acord amb la seva joventut), ja que, assegurava Tomás Serrano:

Y siendo, como es, muy mozo, y parece tiene genio para organista, se puede adelantarse lo que su tío se ha quedado corto, a lo menos en el tañer a la moda que ahora se usa que es tirar más al gusto que al fundamento³⁹.

En aquests darrers mots de l'oncle Serrano hi subjeu una crítica implícita a les novetats estètiques que es van incorporant en el decurs dels primers anys del nou segle. Aquell «tañer a la moda que sora se usa, que es tirar más a gusto que al fundamento», permeten de situar el vell mestre dins dels límits d'una generació que justificaria la defensa del seu discurs instrumental, més en els fonaments d'una tradició hispànica en el discurs harmònic i formal, que en els nous aires i gustos que impregnaven els nous corrents de la música italiana i que tant s'havien de fer sentir en el nostre darrer barroc.

De tota manera, i per tal que la formació del jove Ildefons Serrano fos la més completa possible, el seu oncle desitjava,

36. Vegeu l'Ap. doc.

37. Ídem.

38. Ídem.

39. Ídem

que buelba a Çaragoza y vaia a otras partes donde florezca la música, para se tome los aires de unos y otros, para conseguir lo que no se puede por arte solamente adquirir⁴⁰.

Els principals centres musicals de Saragossa en el trànsit del segle XVII al XVIII eren La Seo i el Pilar. El cèlebre organista Andrés de Sola va regentar el magisteri de l'orgue de La Seo entre 1672 i 1696⁴¹. Durant els darrers anys de la seva titularitat —en el transcurs dels quals el jove Serrano hi havia pogut fer estada— el van substituir de forma interina alguns dels seus deixebles: Jerónimo Latorre (1674-1677) —àlies el *cojo*⁴²—, Pedro Borobia (1680), Joaquín Redonet (1692) i Miguel Soriano (1696-1700...) ⁴³.

Durant aquells mateixos anys l'orgue de l'església d'El Pilar havia estat a les mans de l'esmentat Jerónimo Latorre (1677-1695) i de Joaquín Pérez Martínez (1695-1715)⁴⁴. Val a dir, també, per acabar de configurar el mapa organístic de la ciutat de Saragossa a finals de la dissetena centúria, que l'orgue del convent de Sant Francesc el sonava el cèlebre frare cec Pablo Nassarre⁴⁵.

El mapa musical de la ciutat de Saragossa esdevenia una atractiva oferta, que es veia garantida a bastament per la qualitat dels organistes esmentats.

L'expressió de l'oncle Serrano «vaia a otras partes donde florezca la música», a més d'honorar la seva vetlla i el seu capteniment envers la formació el més integral i completa possible del seu nebot, fa que ens preguntem quins serien els centres musicals que estaven en el seu pensament a l'hora de redactar aquella frase: Tarragona era el centre catedralici de més prestigi més proper a Tortosa, Francesc Salvat n'era el seu organista en el pas dels dos segles⁴⁶; una altra opció l'oferia l'eix del sud, format per les seus de Castelló, Sogorb i València.

La suplicatòria de Tomàs Serrano sol·licitava, finalment, la concessió de «la furura sucesión de la comensalía del órgano, que posee el dicho comensal Serrano, *post mortem* de él, al dicho Ildefonso Serrano»⁴⁷. El mateix organista s'avançava en el seu memorial a presentar el problema econòmic que com-

40. Vegeu l'Ap. doc.

41. Natural de Tudela, va estudiar a La Seo amb el seu oncle organista José Ximénez des de 1652, i va ser admès de segon organista gràcies al memorial que José Ximénez va presentar al capítol el 1664, en el qual s'acceptava també la successió del nebot al seu traspàs, tal i com va succeir el 1672. Va morir el dissabte sant del 1696 mentre ere assegut a la cadireta de l'orgue, després d'haver acabat de tocar el Glòria. Vegeu, pel cas: CALAHORRA, P. *Música en Zaragoza, siglos XVI-XVII. I Organistas, organeros y órganos*. Zaragoza: Institución Fernando el Católico, 1977, i, GONZÁLEZ VALLE, J. V.; GIMENO, J. L.; COSCULLUELA, M. «Regesta de noticias referentes a la música en las actas capitulares de la Seo de Zaragoza (1645-1675)». *Aragonia Sacra*, III (1988), 215-237.

42. GONZÁLEZ VALLE, J.V. Op. cit., ídem.

43. CALAHORRA, P. Op. cit., ídem.

44. Ídem.

45. Deixeble de Pablo Bruna, el cèlebre «ciego de Daroca». Vegeu CALAHORRA, P. Op. cit., ídem.

46. RAMON VINYES, S. Op. cit., p. 39

47. Vegeu l'Ap. doc.

portaria l'acceptació de la seva petició per part del capítol. La comensalia de l'orgue, que podia ésser atorgada sense haver de recórrer a les oposicions, exigia, però, la possessió d'un benefici. Tomàs Serrano s'oferia a cercar-lo si el capítol acordava «concederle la congrua para poderse ordenar y tomar estacio», ja que, segons ell, «tendría con esto y el arrimo de su tío, mediano pensamiento hasta que Dios dispusiese de la vida del suplicante⁴⁸».

Encara en un afegit marginal del document, l'oncle organista insistia en l'admissió i successió del seu nebot, en el cas que si la resolució fos favorable, no es pogués fer efectiva «por razón de las mals cobranzas»⁴⁹, a causa de la Guerra de Successió, en els terminis desitjats.

La súplica presentada per Serrano al capítol del 18 d'octubre de 1708, va obrir el camí a una sèrie de consultes amb els advocats⁵⁰, per tractar sobre «dos reparos se encuentren en anhuir [sic] a la súplica donà dies atrás lo mestre de orgue»⁵¹. El capítol, però, desitjos de «donar-li alivio y consuelo en quant se puga, per los serveys té fets a la iglésia en la residència y servitut de 39 años»⁵², va deliberar que el mateix organista «veja lo àrbrite y medi proporcionat y lo propose»⁵³.

Dins d'aquell mateix any Tomàs Serrano aconseguia que els capitulars accedissin a la seva demanda, amb la condició prèvia de la possessió dels ordres majors i del benefici, i amb la compensació, però, per al seu nebot, de no haver d'entrar a la llista del torn benefICIAL:

Attès lo / proposat per lo senyor canonge Pahoner, que lo me / di significat per lo mestre de orgue en orde à / son consuelo y conveniència de son nebot Ilde / fonso Serrano per a suplir ses faltes com té / suplicat, ly apar ser, admetrer-lo a la iglésia / luego que tinga un benefici en que sia or / denat *in sacris*, sens haver de esperar al tur / no dels dos que cada any que *graduatum* [sic] / y per sa antiguitat de possessió entren à ser admissos: *deliberarunt* se fassa com feren / dita gràcia en dita conformitat⁵⁴.

La nostra puntual recerca s'atura de moment aquí. El dia que hom faci el seguiment pormenoritzat dels fons documentals catedralicis del segle XVIII, podrem conèixer al detall l'empremta dels organistes Serrano en la vida musical de la seu de Tortosa.

Una darrera notícia que sembla confirmar l'acompliment d'aquella successió, figura en l'acta capitular del 23 de gener del 1743, on hi consta *Ildephonso Serrano presbitero in sede Dertusae beneficiato absentis*⁵⁵.

48. Ídem..

49. Ídem.

50. A.C.Tt.: *Actes*, 1708, f. 132.

51. Ídem., f. 149.

52. Ídem., f. 149v.

53. Ídem., f. 149.

54. Ídem. f. 153-153v.

55. A.C.Tt.: *Actes Capitulars*, 1743, f. 8-8v.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Mui Illustre Señor. /

El comensal Thomàs Serrano, maestro de órgano d-esta / santa iglesia, que B [esa] L [a] M [mano] de V[uestra] S[eñoría] Ilustrísima, dize y propone a la pía / consideración de Vuestra Señoría, que por hallarse con 59 años de edad / y 39 de residencia sirviendo a esta santa iglesia, y a Vuestra Señoría, en que / si no ha sido con el acierto que deviera, no ha sido falta de volun / tad, sino de no haverle concedido Dios maiores talentos para / poderse adelantar más en su habilidad, y dar todo cumplimi / ento a su ministerio, pero en quanto a la puntualidad de / la asistencia a su obligación, puede sin vanidad tener al / guna gloria, o, motivo de dar gracias a Nuestro Señor, de haverle con / cedido el conocimiento de la puntualidad que deven ser / servidas iglesias del tamaño d-esta. /

Dize, mui Illustre Señor, que por hallarse con dicha edad, o, por / defec- to natural, siente años ha, y se le va aumentando de / cada uno, tal flaqueza en las manos y en el pulso, máxi / me en refrescando el tiempo, que se le ponen medio balda / das, sin tener valor en los dedos para poder executar lo que / la inventiva dicta y el arte requiere, pues a pocos com / pases que tañe, y más si es glosa, se le rinden las manos intro / duciéndosele en ellas y subiendo a los brazos, que le priva *in / totum* la ejecución de lo que se le ofrece tañer, y a más / de lo dicho, la cabeza ia titubea para la inventiva, y la / vista flaquea para ver bien los acompañamientos; / lo qual es muy facil de notar de quien oie tañer, y como / no sabrá la causa, atribuirá es falta de arte en el que tañe, / con que se le acumulará esta a las demás faltas que en sí reco / noce el suplicante; de todo lo cual se sigue el no estar / esta santa iglesia tan bien servida como se deve y el supli / cante desea; y deseando que por dichos impedimentos / no que [de] defraudado el culto divino, y el suplicante no ten / ga /

—foli 1v—

la pena

de no poder dar el devido cumplimiento a su obligación.

Por tanto suplica a Vuestra Señoría Ilustrísima, quan humildemente puede, que / pues es tan innato y propio en Vuestra Señoría, el consolar a quien se / vale de lo benigno de su piedad (como lo mostró con el Maestro / de Capilla Sanz traiéndole a Maestro Juan Garsía para su ali / vio) por tanto suplica a Vuestra Señoría, quiera usar con el suplicante / de la misma, dignándose sea del agrado de Vuestra Señoría atender a / que pues dicho suplicante se halla con dichos impedimentos / y con un sobrino organista llamado Hedefonso Serrano / que b[esa] l[os] p[ies] de Vuestra Señoría Ilustrísima, y suplica lo mismo), el qual le parece / al suplicante y a algunos que les favorecen, que se dispone / medianamente en tañer el órgano (si ia no es que la pa / sión, de ser

cosa tan propia, se lo haga persuadir). Y siendo aun co / mo es mui mozo, y parece tiene genio para organista, se puede / se adelante lo que su tío se ha quedado corto, a lo menos en el / tañer a la moda que aora se usa, que es tirar más al gusto que al fundamento, / y para conseguir uno y otro dicho suplicante que buelba a / Çaragoza y vaia a otras partes donde florezca la música para se / tome los aires de unos y otros para conseguir lo que no se puede / por arte solamente adquirir. /

El verbo d-esta oración, Illustrísimo Señor, y lo que ambos suplican a / Vuestra Señoría, es se digne favorecerles concediendo la futura suces- / sión de la comensalía del órgano, que posee el dicho comensal / Serrano, *post mortem* de él, al dicho Ildefonso Serrano, servidor / de Vuestra Señoría Illustrísima, para que entre tanto esté más bien servida esta / santa iglesia, o, lo mejor que sea posible, haziendo el uno lo que pue / de el otro, y los dos lo que havia de hazer uno. /

Esta comensalía es libre y está en mano de Vuestra Señoría el darla / sin concurso de oposición, y no como las 4 que aora se han / aplicado a la música, por haverse pidido y concedido con / esa circunstancia, pero la del órgano está en facultad / de Vuestra Señoría Illustrísima. /

Assí mismo dize dicho suplicante que si lograra esta gracia / de Vuestra Señoría, no le bastan los medios para sustentar a dicho su so / brino todo el tiempo que Dios querrá que viva (pues ia se sabe / no tiene más que meramente la comensalía sin el admi / nículo de los percaces de las fiestas por lo calamitoso de los /

—foli 2—

tiempos en que sólo falta lo incierto sino también / lo cierto y fundado como Vuestra Señoría lo experimenta). /

Por tanto dize que sirviéndose favorecerle Vuestra Señoría con lo que le / suplica (y confía de su gran benignidad), que buscaría / un beneficio para el dicho su sobrino, y dignándose Vuestra Señoría concederle la congrua para poderse ordenar y tomar / estado, tendría con esto y el arrimo de su tío, un medi / ano pensamiento hasta que Dios dispusiese de la vida del / suplicante, y con ello tendrían ambos el consuelo que / desean, y motivo de dar muchas gracias a nuestro y a Vuestra Señoría Illustrísima. /

Y si por hallarse oi esta / santa iglesia alcanzada por / razón de las malas cobranzas: / tendrá a mucha dicha el / suplicante que despues de un / año, dos o, tres, o, los que Vuestra Señoría / gustare, se le conceda la / entrada, y lo tendrá a / mucha dicha de qualqui / er manera que Vuestra Señoría Illustrísima le / favoreciere con lo que le su / plica. /

Todo lo qual esperan merecer de la mucha piedad de Vuestra Señoría / como a tan magnánimo en todo y tan hecho á hon / rar a todos sus servidores, que a más de hazer en ello un / acto de piedad y caridad de muchas maneras: lo recibirán los suplicantes a particular y honra y favor de / Vuestra Señoría Illustrísima, y quedan ambos a los pies de Vuestra Señoría, con el devido / ren-

dimiento, y rogando a Nuestro Señor que dé y prospere / a Vuestra Señoría con los maiores aumentos que desean, y Vuestra Señoría se / merece. *Officio = Altissimus* =»⁵⁶.

56. A.C.Tr.: *Actes*, 1708, bifoli cosit entre els f. 131v. i 132.